

ДОХОДИ ЯК ОДИН ІЗ ФАКТОРІВ ДОБРОБУТУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН

О.В. ПАЩЕНКО,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії
Національного університету біоресурсів і природокористування України*

<https://orcid.org/0000-0002-0603-8072>

opashchenko26@gmail.com

О.Б. ЖАРИКОВА,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри банківської справи та
страхування*

Національного університету біоресурсів і природокористування України

<https://orcid.org/0000-0002-1259-1712>

ele0309@ukr.net

Л.А. ОЛІЙНИК,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів
Національного університету біоресурсів і природокористування України*

oliynik_larisa@ukr.net

Анотація. У статті досліджено та обґрунтовано вплив доходів на добробут населення України. Проаналізовано структуру доходів та особливості їх формування у сучасних умовах. З'ясовано, що у складі доходів 62,3% припадає на заробітну плату, як одного із факторів добробуту населення. Розглянуто різне трактування сутності заробітної плати. Проаналізовано співвідношення реальної, номінальної заробітної плати та індексу споживчих цін за останні десять років. З'ясовано, що в Україні купівельна спроможність доходів населення є низькою, адже рівень цін та інфляція зростають швидшими темпами, ніж номінальні доходи населення.

Досліджено порівняння ВВП на душу населення в Європейських країнах та Україні. З'ясовано, що Україна посіла останнє місце серед країн світу щодо обсягів ВВП на душу населення. Умовою збільшення заробітної плати є економічне зростання або приріст ВВП. Сформовано діаграму розсіювання, яка дала змогу сформувати припущення щодо наявності логарифмічного характеру зв'язку між показниками зростання середньорічної заробітної плати та ВВП на душу населення за країнами.

Обґрунтовано залежність між середньорічними темпами зростання ВВП на душу населення та заробітною платою на основі кореляційно-регресійного аналізу. Здійснено порівняльний аналіз мінімальної та середньої заробітної плати Європейських країн та України. Проаналізовано рейтинг України в міжнародному аспекті.

Дослідження свідчить про нерівність у розподілі доходів населення у нашій державі, яка спричинена тінізацією економіки, низьким рівнем життя, невідповідністю підвищення заробітної плати і купівельної спроможності, збіднінням населення, міграцією висококваліфікованої робочої сили за кордон та корупцією. Запропоновано заходи, які сприятимуть збільшенню доходів населення.

Ключові слова: *доходи, ВВП на душу населення, диференціація доходів, заробітна плата, рівень життя*

Актуальність.

Рівень життя населення – це одна із основних соціально-економічних категорій, яка характеризує умови життєдіяльності окремої людини і визначає загальний результат діяльності економіки країни за певний період. Необхідною умовою життя людей завжди було, є і буде задоволення їхніх потреб. Визначальним фактором аналізу рівня життя населення є характеристика матеріального добробуту, в якій центральне місце займає дохід. Всі люди працюють заради отримання доходу, який задовольняє їх потреби, а за сприятливих умов – мати задоволення від можливостей заощаджувати частину доходів, інвестувати в активи, займатися доброчинністю. Нерідко розмір доходів недостатній для задоволення найважливіших потреб людини. Нині більша половина українців живе за межею бідності, а кваліфікована робоча сила емігрує за кордон. Тому виникає необхідність у державному регулюванні розміру заробітної плати, у зменшенні різниці в доходах між багатими і бідними та пошуку інших джерел отримання доходів. Доходи є метою кожного учасника економічного життя суспільства, потужним стимулом його повсякденної активної діяльності та визначають рівень і якість життя населення. Вони формують споживчий та інвестиційний попит, який сприяє розвитку

економіки і є джерелом задоволення загальних потреб суспільства. Трансформаційні процеси, які відбувалися в економіці України, вплинули на специфіку формування доходів населення, а саме: призвели до появи значних масштабів тіньових надходжень. І як результат, доходи перестали відображати реальний рівень добробуту населення, і це зумовило їх вивчати та аналізувати у тісному зв'язку із витратами. Невідповідність статистичних даних реаліям проживання українців та їх неможливість забезпечити умови для життя та розвитку населення зумовили необхідність у реформуванні механізму доходу населення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Питання формування доходів вивчали видатні науковці: В. Петті, Ж. Сей, А. Сміт, Д. Рікардо, Д.С. Міллз, К. Маркс, М. Туган-Барановський, Дж.М. Кларк, Дж. М. Кейнс та ін. Проблеми диференціації доходів досліджували вітчизняні вчені: С. Злупко, Е. Лібанов, І. Луніна, С. Панчишин, І. Тивончук, О. Стожок, Н.І. Дучинська та ін. Заробітну плату як основний фактор добробуту населення досліджували: К.Ф. Брезницька, С.В. Мочерний, Е. Лібанова, В.С. Василенко, А.В. Сірко, Б.А. Котляр, М. Панкова та ін. Проте питання формування доходів населення як одного

із факторів добробуту населення не втратили своєї актуальності у сьогоденні та потребують доцільності подальшого вивчення і дослідження.

Матеріали та методи дослідження.

Основними методами та інформаційною основою дослідження є: матеріали періодичних видань, праці науковців, інтернет джерела, статистична інформація, наукова та методична література. При дослідженні також використано економіко-математичний метод, розрахунково-конструктивний та кореляційно-регресійний методи.

Мета статті. Метою дослідження є аналіз доходів населення України, визначення шляхів їх підвищення із ціллю покращення рівня добробуту населення в сучасних умовах.

Результати дослідження та їх обговорення

Доходи населення є основним джерелом задоволення їхніх потреб у споживчих товарах та послугах, а рівень якості життя населення вимірюється кількістю і якістю благ, які вони можуть придбати за свої доходи. Від величини доходів також залежить якість житлових умов, медичних послуг та тривалість життя.

Згідно із Державною статистикою України сукупні доходи населення включають заробітну, пенсії, стипендії, субсидії, соціальну допомогу, доходи від підсобного господарства, доходи від підприємницької діяльності та самозайнятості, доходи від власності, інші доходи (спадок, аліменти, гонорари тощо) (табл. 1). Основною формою доходів населення України є заробітна плата.

1. Структура доходів населення України, %*

Складові доходу	Рік				
	2016	2017	2018	2019	2020
Оплата праці	54,3	59,9	60,5	60,5	62,3
Доходи від підприємницької діяльності та самозайнятості	6,1	5,1	6,7	6,7	7,1
Доходи від продажу с.-г. продукції	3,5	3,4	2,8	2,8	2,6
Доходи від власності	1,7	1,6	1,5	1,5	1,2
Пенсії	22,6	19,6	19,5	19,5	17,8
Стипендії	0,6	0,4	0,3	0,3	0,3
Допомога по безробіттю	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2
Допомога малозабезпеченим сім'ям	0,4	0,4	0,2	0,2	0,1
Допомога на дітей	2,2	1,8	1,4	1,4	1,1
Субсидії та пільги готівкою на оплату ЖКП, електроенергії та палива	0,1	0,1	0,1	0,1	0,8
Інші допомоги, пільги, субсидії	0,6	0,5	0,4	0,4	0,3
Грошова допомога родичів ті інших осіб	6,0	5,1	4,5	4,5	4,1
Аліменти	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3
Інші грошові доходи	1,5	1,5	1,7	1,7	1,7
Грошові доходи	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: складено автором за даними [1]

У 2020 р. у загальній структурі доходів населення України вона займала 62,3%, порівняно із 2019 р. її частка збільшилась на 2 відсотки. Друге місце займають соціальні допомоги та інші одержувані поточні трансферти, які у 2020 р. становили 25%, але порівняно із 2019 р. зменшилися на 1,9 відсотки. І найменшу частку в структурі доходів українців займають доходи від підприємницької діяльності та самозайнятості, доходи від продажу, доходи від власності. Це пов'язано із недосконалою податковою системою і соціально-економічними умовами господарювання, і як результат частина доходів знаходиться в тіні. У 2020 р. у структурі доходів вони займають лише 10,9 %, знизилися із попереднім роком на 0,1 відсотки. Дане співвідношення показує залежність добробуту населення від допомог та виплат із боку держави і свідчить про підвищення рівня малозабезпечених верств населення, а з іншого, – підтверджує підвищення частки бідного населення, відсутність середнього класу, доходи якого більшою мірою формуються від власного бізнесу, об'єктів нерухомості, цінних паперів, майнових прав тощо [2]. У розвинутих країнах світу частка заробітної плати у структурі доходів населення перевищує 80%, що свідчить про те, що в суспільстві повністю реалізується відтворювальна функція заробітної плати як основного компонента формування бюджету родини [3]. В умовах ринкової економіки заробітна плата є одним із найважливіших показників, який характеризує рівень соціально-економічного розвитку суспільства. Для більшості населення вона є основним фактором формування їх доходів і визначає умови їх життєдіяльності.

В Україні нормативно-правовими документами, що нормують розмір і визначають основні положення стосовно виплати заробітної плати є Кодекс законів про працю та Закон України “Про оплату праці”. Згідно чинного законодавства заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором роботодавець виплачує працівникові за виконану ним роботу [4]. У наукових поглядах не має єдності щодо трактування заробітної плати. Первісне трактування суті заробітної плати належить відомому англійському економісту В. Петті у XVII ст. на думку якого заробітна плата є ціною праці, що визначається вартістю фізіологічного мінімуму обсягу засобів існування робітника і його сім'ї. А. Сміт вважав “звичайною” нормою заробітної плати ту суму, яка тяжіє до прожиткового (мінімального) рівня, тобто бути достатньою для того, щоб робітник міг працювати [5]. Т. Мальтус і Д. Рікардо також схилилися до тієї думки, що зарплата на рівні прожиткового мінімуму є “природною” ціною праці. Крім природної, вони вирізняють ще і ринкову ціну праці [6, 7]. Ринкова ціна коливається навколо природної під демографічним тиском (природним приростом населення).

На думку Кларка загальний рівень заробітної плати визначається "граничним продуктом праці", тобто продуктом останньої, додаткової, ще однієї одиниці ресурсу праці. Цієї теорії дотримувався і Кейнс. Він же був прихильником "регульованої" заробітної плати, згідно з якою рівень заробітної плати визначається не лише станом на ринку праці, й державою, а також профспілками.

К. Маркс висунув свою теорію

заробітної плати, згідно з якою, заробітна плата уявляється як перетворена або замаскована, форма вартості і ціни робочої сили (а не праці) як товару. За його твердженням, праця робітника аж ніяк не може продаватися, оскільки вона є процесом використання (споживання) робочої сили і тому сама по собі вартості (ціни) не має. Тобто робітник продає свою робочу силу, вартість якої визначається вартістю засобів його існування (“необхідного продукту”), його платня визначається ще до того, як він почне працювати за наймом. Капіталістична система виробництва побудована так, щоб аби отримати заробітну плату робітник має працювати довше, ніж потрібно для створення вартості, еквівалентної його робочої сили, тобто він має створювати ще додаткову вартість на користь капіталіста. За К. Максом факт експлуатації найманої праці маскується добровільним укладанням трудових угод, виплатою платні після виконання роботи, застосування різних форм та систем оплати праці.

Дж.С. Мілль стверджував, що на відміну від виробництва у сфері розподілу визначальним є людські суб’єктивні рішення, а тому капіталістичний устрій суспільства можна і необхідно реформувати. Із таких міркувань Дж. Мілль зазначив, що заробітна плата представляється частиною оборотного капіталу, яку капіталісти авансують для придбання робочої сили. При цьому середній рівень заробітної плати визначається співвідношенням величини цього фонду та чисельності найманих робітників.

Жан-Батіст Сей тлумачить заробітну плату як один із факторних доходів, а саме дохід, отриманий

працівниками відповідно до вкладеної у вартість товару праці. заробітна плата є похідною від праці, так само як джерело прибутку і проценту виступає капітал, а ренти – земля. Потрібно, щоб у промислі робітники одержували заробітну плату трохи вище тієї, яка потрібна для простого існування, тобто не менш того, скільки потрібно, щоб утримувати себе і виховувати дітей [8].

М. Туган-Барановський вважав заробітну плату часткою найманих працівників у суспільному продукті, яка відповідає їхньому внеску у його створення, а її величина залежить від продуктивності суспільної праці і соціальної сили найманих працівників. Ойген фон Бем-Баверк звертав увагу на можливість поступок підприємців у частині підвищення розміру заробітної плати під загрозою страйків, організованих профспілками, але відзначав наступний відтік капіталу з галузей з підвищеною зарплатою, заміну живої праці машинною, що в кінцевому підсумку неминуче призведе до зниження зарплати.

Необхідність прямого втручання в регулювання величини і динаміки заробітної плати обґрунтував Дж.М. Кейнс. Щоб уникнути соціальних потрясінь, він запропонував замість зниження зарплати шляхом перегляду колективних угод користати поступове або автоматичне зниження реальної зарплати в результаті зростання цін. Кейнс обґрунтував необхідність політики жорсткої грошової заробітної плати, яку має здійснювати уряд засобами грошово-кредитного регулювання добиваючись зниження реальної заробітної плати в результаті підвищення цін, що призведе до збільшення зайнятості. Його ідеї розвинуті в працях Е.

Хансена, Л. Клейна, Д. Робінсона та ін., які запропонували різні методи регулювання заробітної плати і доходів населення, виходячи з визнання активної ролі держави у розподільчих процесах.

У сучасній економічній теорії праця однозначно вважається фактором виробництва, а заробітна плата – ціною використання праці робітника. Прихильниками цієї концепції є відомі американські економісти П. Самуельсон, В. Нордгауз. З точки зору відносин розподілу заробітна плата – це грошове вираження частини необхідного продукту, яка надходить в індивідуальне споживання робітникам фірми згідно з кількістю і якістю затраченої ними праці у виробництві. С.В. Мочерний стверджує, що заробітна плата – це грошове вираження вартості та ціни товару (робочої сили) та частково результативності функціонування робочої сили [9]. Із позиції К.Ф. Брезіцької заробітна плата – оплата за працю, а її величина – це ціна праці, яка визначається на ринку праці в результаті взаємодії попиту на конкурентні види праці та її пропозиції. Заробітна плата є винагородою, вираженою, як правило, у грошовому еквіваленті, яку згідно з трудовим договором власник або уповноважений орган виплачує працівникові за використану роботу [10].

Таким чином, заробітна плата – це ціна, яка виплачується найманому працівникові за використання його праці і характеризує результативність виконаної ним роботи.

Оплата праці є основним джерелом доходу та чинником, який визначає матеріальний добробут населення. Виділяють номінальну та реальну заробітну плату. Сума грошей, яку одержує працівник за свою погодин-

ну, денну, місячну роботу, називають номінальною заробітною платою. Проте вона не дає точного уявлення про дохід, так як в різний час за одну й ту ж грошову суму можна купити різну кількість життєвих благ та не є показником рівня життя працівника. Реальна заробітна плата – це сума товарів і послуг, які працівник може придбати за свою грошову заробітну плату. Саме реальна заробітна плата визначає рівень життя, бо визначає реальний рівень його споживання. Розмір реальної заробітної плати залежить від розміру номінальної заробітної плати, рівня цін на товари і послуги, розміру податків та зборів, які сплачуються. Отже, добробут населення відображає реальна заробітна плата і рівень цін. Основними факторами, які визначають рівень реальної заробітної плати є рівень розвитку виробництва і технічного прогресу, рівень кваліфікації, прожитковий мінімум, мінімальний розмір заробітної плати, попит на робочу силу, темпи інфляції, податки, інновації та інвестиції, діяльність профспілкових утворень. Доцільно було б в Україні використати економічну модель збалансованого формування й підвищення реальної зарплати із урахуванням шведського досвіду, яка містить заходи, що підсилюють результат одного чинника діями іншого: макроекономічна стабільність → інновації → збільшені інвестиції → збільшена додана вартість продукції → збільшена сукупна продуктивність → збільшені реальні зарплати → зростання накопичень → збільшення попиту → збільшені доходи від податків → збільшені вкладення у держсектор → збалансоване формування та підвищення зарплати → макроекономічна стабільність [11]. Зростання зарплат

Рис. 1. Темпи співвідношення реальної, номінальної заробітної плати та споживчих цін в Україні за 2009-2020 рр.

Джерело: побудовано автором [12].

приводить до підвищення попиту та до появи нових робочих місць, які мають створюватися із гідною зарплатою, а не з низькою, що практикується нині.

За даними Державної служби статистики у 2020 р. номінальна заробітна плата населення порівняно із попереднім роком склала 110,4%, а реальна заробітна плата із урахуванням цінового фактора – 107,4% [12]. Із 2020 р. по 2021 р. середня номінальна заробітна плата зросла на 11,1%, а реальна заробітна плата за вказаний період на – 4,1% [13]. Індекс реальної заробітної плати у 2022 р. порівняно із 2021 р. зменшився на 29,5 % (від 112,0 % до 82,5%). На рис. 1 представлено співвідношення між номінальної та реальною заробітною платою.

На основі даних 2020 р. у порівнянні з 2010 р. спостерігається тенденція щодо підвищення як номінальної (в 5,14 рази), так і реальної заробітної плати (але лише на 1,73 рази). Найменша розбіжність між реальною і номінальною заробітною платою за статистичними даними

спостерігалася у 2012 р. та 2013 р. Показники 2015 р. демонструють максимальну різницю, на цей рік припадає найнижчий рівень реальної заробітної плати, відхилення від номінальної становить 41%. Отже, середні темпи росту номінальної заробітної плати випереджають середні темпи росту реальної заробітної плати на 13,4 відсотків. Це свідчить про погіршення матеріального становища населення, про інфляційні процеси в економіці, що зумовлюють знецінення заробітної плати та зниження купівельної спроможності.

Показником, який характеризує зміни загального рівня цін на товари та послуги, які купує населення для невиробничого споживання є індекс споживчих цін (ІСЦ). Він є чинником різниці між номінальною та реальною заробітною платою. Протягом 2012-2013 рр. спостерігалася утримання споживчої інфляції на низькому рівні (рівень інфляції -0,2 до 0,5 %), а з 2014 р. спостерігалася стрімке зростання інфляційних явищ (рівень інфляції 24,9%), внаслідок девальвації гривні, підвищення адміністративного ре-

гулювання цін і стрімкого зростання інфляційних явищ. Найвищий рівень інфляції спостерігався у 2015 р. 43,3 %. Саме у цьому спостерігався найбільший розрив між номінальною та реальною заробітною платою (рис.1). Наявність інфляційних процесів в економіці позначилися на розмірі реальної заробітної плати.

Розмір заробітної плати залежить також від величини валового внутрішнього продукту. Показник частки оплати праці у ВВП 2019 р. в Україні становив 43,4%, 2020 р. – 46,7%, а в 2021 р. – 46,2% (для порівняння: у середньому в ЄС зарплати становлять 50% ВВП). Для України це непоганий показник. Проте, має низький розмір ВВП. Так, ВВП України у 2019 р. становить лише 2,6% від аналога для США, 12,1 % – Німеччини, 17,3% – Великої Британії і Польщі – 43,3 %. ВВП України у 2020 р. становить лише 2,6% від аналога для США, 12,2 – Німеччини, 18,1% – Великої Британії і Польщі – 41,9 відсотків. ВВП України у 2021 р. становить лише 2,7% від аналога для США, 12,1 – Німеччини, 17,3% – Великої Британії і Польщі – 41,4 відсотків. А це вже зовсім поганий показник, що свідчить про бідність нашої країни.

Динаміка рівня ВВП з розрахунку на душу населення в Україні протягом 2010-2021 рр. збільшилася у 5,6 рази (від 23603,6 грн до 131907,2 грн), а протягом 2017-2021 рр. у 1,9 рази (від 70224,3 грн до 131907,2 грн). Динаміка є позитивною, адже з кожним роком ВВП у нашій державі збільшується. Відповідно до результатів вибіркового спостереження умов життя домогосподарств, середньомісячний дохід на одну особу на кінець 2019 р. становив 12264 грн, тобто за рік рівень доходів зріс на 32 %, тоді як

інфляція за це період становила 4,1 відсотки. На кінець 2021 р. середньомісячний дохід на одну особу на становив 17453 грн, тобто за рік рівень доходів зріс на 41,4 %, тоді як інфляція за це період становила 10 відсотків. Отже зростання доходів майже на 27,9-31,4 % перевищує рівень інфляції і говорить про зростання добробуту населення.

Проте, відповідно до даних МВФ стосовно рейтингу обсягів ВВП на душу населення у 2019 р. Україна посіла останнє місце серед країн світу (рис. 2). Протягом 2020-2021 рр. Україна посідає 101 місце серед 199 країн світу.

Умовою збільшення заробітної плати є економічне зростання або приріст ВВП. Середньорічний темп зростання () середньорічної заробітної плати та ВВП на душу населення розрахований за формулою:

$$\Delta T = \left(\frac{P_n}{P_1} \right)^{\frac{1}{n-1}}$$

де P_n – кінцеве значення показника (значення за 2019 рік); P_1 – початкове значення показника (значення за 2014 рік).

Діаграма розсіювання наведена на рис. 3, дає змогу сформулювати припущення щодо наявності логарифмічного характеру зв'язку між показниками середньорічного темпу зростання середньорічної заробітної плати та ВВП на душу населення за країнами. До країн з високими темпами зростання ВВП на душу населення та середньорічної заробітної плати відносяться: Україна, Ісландія, Естонія, Латвія, Литва, Угорщина, Польща. Низький темп зростання ВВП на душу населення та середньорічної заробітної плати спостерігається у Австралії, Нідерландів, Греції, Бельгії.

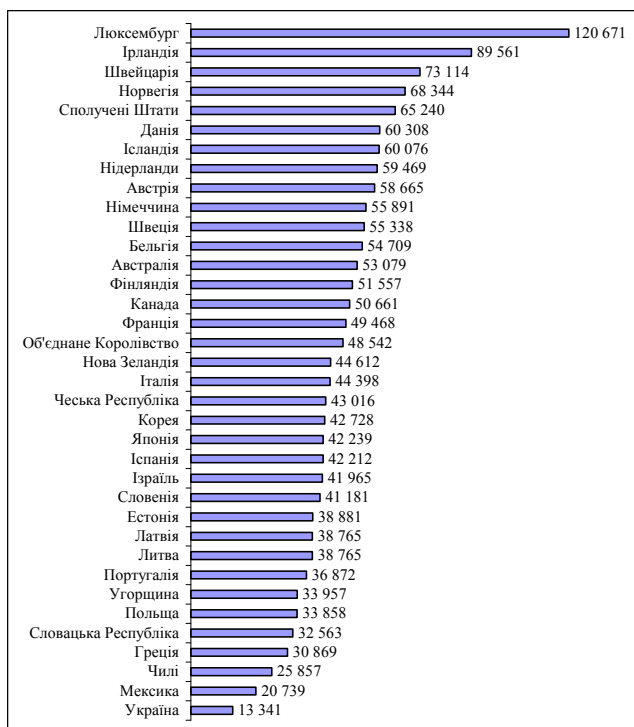

Рис. 2. Рівень ВВП на душу населення, поточні ціни у 2019 році, дол. США

Джерело: побудовано автором [14].

Для математичного обґрунтування залежності між середньорічними темпами зростання ВВП на душу населення та середньорічною заробітною платою України скористаємося методом кореляційно-регресійного аналізу, в якому результативною ознакою (Y) – середньорічний темп зростання заробітної плати за 2014-2019 рр., а факторною (X) – середньорічний темп зростання ВВП на душу населення за 2014-2019 рр.

Кореляційно-регресійна модель залежності між середньорічними темпами зростання ВВП на душу населення та середньорічною заробітною платою набуває вигляду: $Y = 0,047988 + 0,932938X_1$.

За критерієм Фішера рівняння є статистично значимим: розрахункове значення коефіцієнта Фішера $F = 29,15$ перевищує табличне значення коефіцієнта із ймовірністю 0,95, яке дорівнює $F_{gr} = 4,35$. Коефіцієнти регресії схильні до коливань у невеликих за обсягом вибірках, тому слід перевіряти їх на істотність при лінійному зв'язку. Істотність коефіцієнтів регресії перевіряємо за допомогою t-критерію Стюдента. Граничне значення коефіцієнту Стюдента з ймовірністю $P = 0,95$ $t_{gr} = 1,96$, розрахункове значення – $t = 5,399$. Отже, коефіцієнт рівняння є статистично значимим. Коефіцієнт множинної кореляції $R = 0,685$, коефіцієнт детермі-

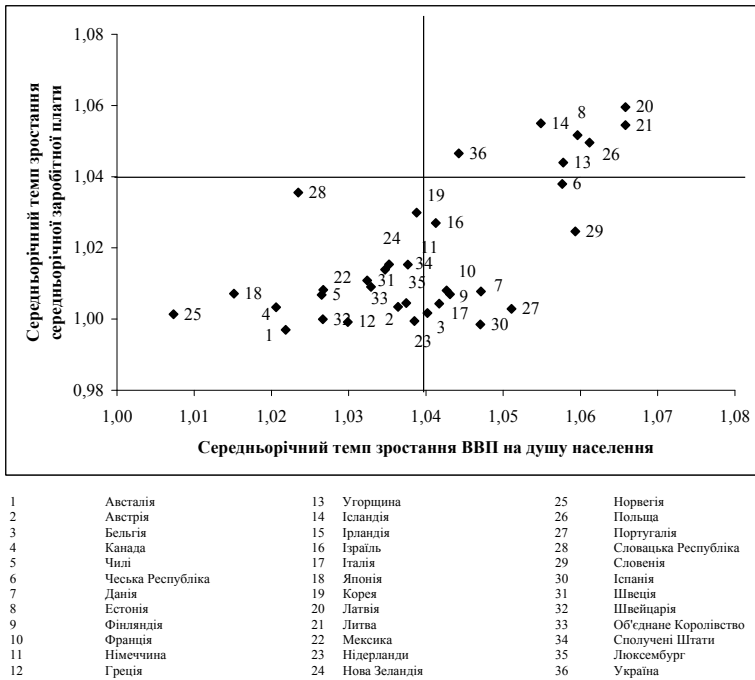

Рис. 3. Розподіл країн світу за середньорічними темпами зростання середньорічної заробітної плати та ВВП на душу населення (2014-2019 рр.)

Джерело: побудовано автором [14].

нації становив 0,469 од., а це означає, що ступінь тісноти зв'язку є сильним.

Таким чином, виявлений зв'язок між зміною розміру ВВП на душу населення та середньорічною заробітною платою України є високим. Проте тіснота зв'язку могла б бути ще вищою, якби в Україні не спостерігалось несправедливого розподілу національного доходу, ухилення від сплати податків та високого рівня тіньової економіки. Адже рівень тіньової економіки у 2019 р. становив 27 % від обсягу офіційного ВВП, у 2020 р. – 30 %, а за 9 місяців 2021 р. – 31 %.

Причинами зменшення реальних доходів населення України є: зростання інфляції (від 4,1 % у 2019 р. до 10% у 2021 р.), перевищення

номінального ВВП над реальним на 20,1 %, незважаючи на зростання цих показників, військові дії на сході, збільшення податкового навантаження (військовий збір, податок на нерухоме майно, оподаткування пенсій, депозитів, підвищення ставки акцизного збору); збільшення безробіття (від 8,6% у 2019 р. до 10,3 % у 2021 р.); зменшення кількості банківських установ (від 77 у 2019 р. до 71 у 2021 р.); рівень тіньової економіки.

Доходи визначають можливості для реалізації особистості, проте в ринковій економіці спостерігається проблема нерівності доходів серед населення і високий рівень їх нерівності є перешкодою її розвитку. Невисокий ступінь нерівності стимулює

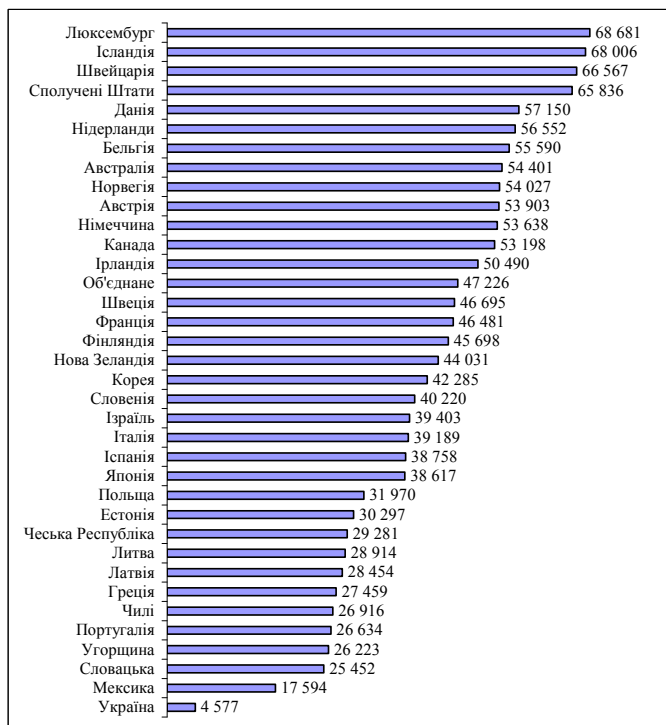

Рис. 4. Середньорічна заробітна плата в 2019 р., у постійних цінах, за паритетом купівельної спроможності, дол. США

Джерело: побудовано автором [14].

економічний розвиток, а високий – перешкоджає його розвитку, оскільки посилює соціальну напруженість у суспільстві, збільшує інвестиції й підприємницькі ризики, підриває стимули до праці та знижує її ефективність. Окрім цього, надмірна диференціація доходів погіршує становище найбільш вразливих верств населення, призводить до скорочення середньої тривалості життя, погіршення фізичного здоров'я, а також зумовлює зростання обсягів бюджетних видатків та створює загрозу соціальних конфліктів [15].

Офіційна статистика свідчить про доволі помірний, відповідний європейським стандартам ступінь

нерівності, а в дійсності українські дослідники, експерти і населення переконані в тому, що населення дуже розшароване. Підтвердженням розшарування населення є дані різних рейтингів України серед країн світу і це далеко не перші позиції, а також показники бідності. Заниження показника нерівності доходів населення та його розбіжність із дійсним рівнем нерівності населення України пов'язане із недостатньою якістю вибірових обстежень домогосподарств, недостовірною інформацією щодо рівня доходів населення та високою часткою тіньової економіки, яка не дає можливість об'єктивно оцінити доходи домашніх госпо-

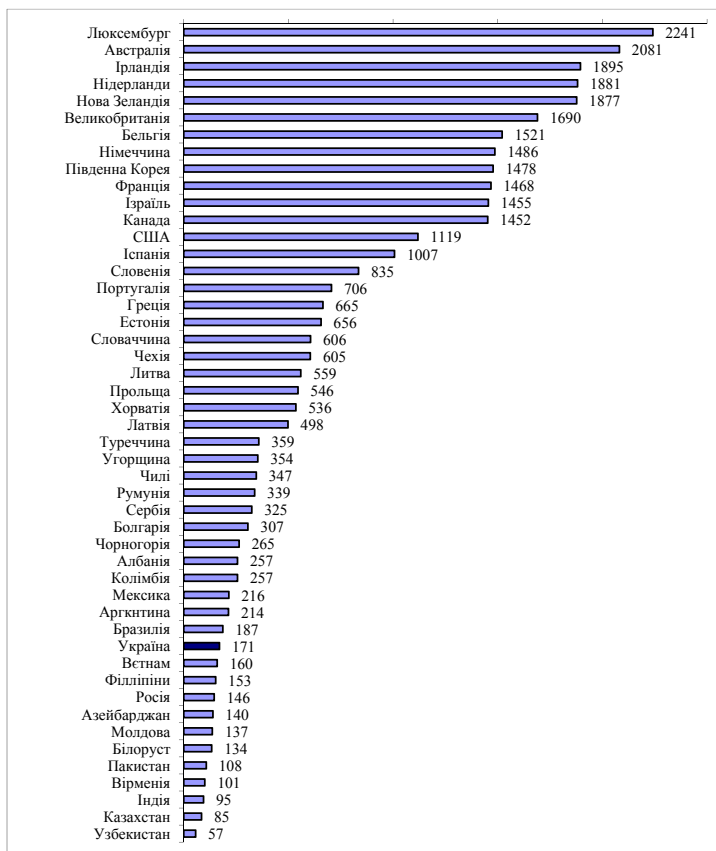

Рис. 5. Мінімальна заробітна плата у світі (на початок 2021 р.), дол. США
 Джерело: побудовано автором [14].

дарств [16,17,18]. Свідченням цього є результат міжнародного порівняльного аналізу середнього розміру заробітної плати (рис. 4) країн світу та ЄС. Як бачимо Україна відноситься до країн, які мають найнижчі розміри середньої заробітної плати порівняно із розвиненими країнами. Тому українці, щоб покращити своє матеріальне становище змушені виїжджати за кордон у пошуках більш прийнятних умов та рівня оплати праці. А частина населення, яка залишилася проживати в країні отримують заробітну плату в “конвертах”, працюють на невідгидних умовах і є соціально незахищеними.

За розрахунками Світового банку за межею бідності перебуває людина, якщо вона отримує менше ніж 5,5 дол. на день. Так, протягом 2019-2021 рр. в Україні за межею бідності (5,5 дол. на день) знаходилося від 2,5 до 3%, а ті хто може перетнути межу бідності (від 5,5 дол. до 13 дол на день) від 48,9 до 51,2% [19]. За прогнозами Світового банку вторгнення Росії в Україну зумовить зростання бідності (5,5 дол. в день) до 19,8 % у 2022 р., при цьому 59 % може опинитися за межею бідності.

Відповідно міжнародних стандартів мінімальна заробітна плата

повинна гарантувати задоволення основних життєвих потреб працівника і членів його сім'ї. Нині її розмір не спроможний забезпечити мінімальні життєві потреби працівника і це є порушенням прав людини, а низький її рівень є причиною його бідності, зниження його мотивації до праці та породжує утриманство. Мінімальна заробітна плата в Україні є найнижчою серед країн Європи (рис. 5).

Високий рівень доходів населення у розвинутих країнах можна пояснити стабільним економічним розвитком, вільним ринком та передовими соціально-економічними моделями розвитку, зорієнтованими на підтримання гідного рівня життя населення та підвищення якості людського капіталу.

На початку 2021 р. розмір мінімальної заробітної плати в Україні (171 \$) був у 2-4 разів нижчий порівняно з її рівнем у сусідніх країнах ЄС (Угорщині – 354 \$, Румунії – 339 \$, Республіки Польщі – 546 \$, Словацькій республіці – 606 \$) та в 2-12 разів із іншими країнами ЄС (Латвія – 498 \$, Хорватія – 536 \$, Литва – 559 \$, Чехія – 605 \$, Іспанія – 1007 \$, Франція – 1468 \$; Німеччина – 1486 \$, Бельгія – 1521 \$, Австралія – 2081 \$) [20]. Варто відзначити, що зміни в рівнях мінімальної зарплати (ріст від 4173 грн у 2019 р. до 6500 грн у 2021 р. та у 2022 р.), які мали місце в Україні, не наблизили її до аналогічних показників країн Європи, а за останні роки навіть віддалили. У 2021 році змінився розмір мінімальної зарплатної плати у 64 країнах світу. Україна опинилася на 25 місці цього рейтингу. Нині українці для країн Європи є дешевою висококваліфікованою робочою силою, яка і формує ринок праці і регулює його попит та пропозицію.

В Україні від 1 грудня 2021 року розмір мінімальної зарплати із врахуванням податків збільшився на 8,3% – з 4830 до 5233 грн (\$196). У Польщі мінімалка зросла на 14,6% (11 місце в рейтингу), в Угорщині – на 24,2% (6 місце), у Білорусі – на 14,3% (13 місце), а в Молдові – на 0,7% (54 місце). Найбільше мінімальна зарплата 2021 року зросла в Чорногорії – на 102% від 256\$ до 514\$ на руки. Значні зростання зафіксовано також в Аргентині (55%), Туреччині (50%), Казахстані (41%) та Саудівській Аравії (33,3%). У 2021 р. на мінімальний продуктовий набір в Україні потрібно витратити 36% мінімальної заробітної плати. За таким показником Україна посідає 47 місце серед 64 країн, незначно випереджаючи Бразилію, Молдову. Найгірше співвідношення ціни продуктового кошика до місцевої мінімальної оплати праці в Казахстані та Індії, де на продукти харчування треба витратити майже пів зарплати. Найкраща ситуація – у Великобританії, Ірландії та Австралії, де цей показник коливається від 6,6% до 7,3% [21].

В Україні спостерігається соціальна нерівність через збільшення розриву в заробітних платах найманих працівників і керівного складу підприємств [11]. Так, в європейських країнах низька зарплата в 12 разів менша від високої, а в Україні ця різниця сягає 50 разів і більше [11]. Нині заробітна плата в бюджетному секторі є нижчою, ніж у приватному й економіці загалом. Заробітні плати окремих керівників державних структур у десятки, а то й сотні разів перевищують заробітну плату педагогів, науковців, лікарів, металургів, шахтарів і інших зайнятих у виробничому й бюджетному секторах еко-

номіки. Такі фінансові реалії призводять до надмірного розширення працюючих на багатих і бідних [11]. За результатами досліджень співвідношення доходів найбільш багатих українців до найбідніших складає 30:1, таке співвідношення в Китаї – 7:1, в Японії – 4,3:1, в країнах ЄС – 5,7:1 [13].

В Україні спостерігається необґрунтована диференціація оплати праці в регіональному розриві. Середній розмір заробітної плати в Україні у 2021 р. становив 14577 грн у порівнянні із 2020 р. зросла на 40% (10340 грн). Найбільша середня заробітна плата спостерігалася у 2021 р. м. Києві 21347 грн. Серед областей лідирують Донецька (15480 грн), Київська (15152 грн), Запорізька (14510 грн) та Дніпропетровська (14479 грн) область. Найнижчий спостерігається у Волинській обл. (11735 грн), Кіровоградській обл. (11 658 грн), Тернопільській обл. (11455 грн) та Чернівецькій (11 326 грн) [12]. Інші регіони мають середній розмір заробітної плати України. Диференціація заробітної плати регіонів обумовлена їх галузевими особливостями, структурою розвитку в них економіки. Так у індустріально розвинених регіонів спостерігається вищий рівень заробітної плати ніж в аграрних регіонах [12]. Проте соціальні виплати вищі в аграрних регіонах. Валовий прибуток і змішаний дохід вищий в тих областях, де відносно велика частка малого і середнього бізнесу в структурі економіки [2].

Диференціація спостерігається і за окремими видами діяльності. Найбільш високу заробітну плату у 2021 р. в Україні отримують працівники зайняті у сфері авіаційного транспорту (28506 грн), інформації та теле-

комунікації (25530 грн), фінансової та страхової діяльності (23975 грн). Нижчу зарплату мають працівники охорони здоров'я (11825 грн), педагоги (11817 грн), поштової та кур'єрської діяльності (8214 грн). Невисокі заробітні пати спостерігаються в галузі промисловості (14902 грн), в сільському господарстві (11733 грн), в будівництві (11289 грн). Нерівність у розподілі доходів населення України зумовлена штучним заниженням заробітної плати, невідповідністю українським стандартам європейським, невідповідність розміру заробітної плати від професійно-кваліфікаційного рівня працівників освіти, охорони здоров'я. А це вимагає посилення ролі державного регулювання доходів населення [22].

Через російське вторгнення половина українців позбавлені більшої частини своїх доходів. Зниження рівня заробітної плати у приватному секторі спостерігалася на рівні 25-50% порівняно із довоєнним часом, зокрема у добувній промисловості, будівництві. Зростає частка підприємств, які зменшили оплату праці на 10-50%, зокрема в енергетиці, секторі послуг, транспорті та торгівлі. У середньому у травні 2022 р. зарплати в Україні були на 10-60% нижчі порівняно із минулим роком. У бюджетному секторі персонал частково відправляли у простій із виплатою 2/3 зарплат. Аналітики стверджують, що за підтримки від нашого та західних урядів можна говорити про очікуване падіння доходів орієнтовно на 25-30% у 2022 році.

Поширення тіньового сектору в економіці та нерівність у розподілі доходів населення зумовили удосконалення системи оподаткування, тобто запровадження прогресивної

системи оподаткування, яка передбачає, що в міру зростання доходу платників податків податкові ставки збільшуються. Для незначних доходів встановлюються мінімальні ставки оподаткування і збільшуються ці ставки при збільшенні доходів. Збільшення кількості робочих місць, покращення умов ведення підприємницької діяльності, встановлення гідної оплати праці, гідного рівня життя та соціального забезпечення населення, залучення інвестицій, зниження відсотків за кредит, ліквідація корупції зумовить зростання розміру заробітної плати, а це зменшить еміграцію трудового потенціалу.

Висновки і перспективи.

Основним джерелом добробуту населення є заробітна плата, яка визначає рівень та якість життя українців. Протягом досліджуваного періоду її частка в структурі доходів зросла на 8%. У 2021 р. індекс номінальної заробітної плати становив 120,5, порівняно із відповідним періодом у 2020 р. зріс на 11,1, а індекс реальної заробітної плати становив 112,6, порівняно із відповідним періодом у 2020 р. зріс на 3,3, що свідчить про погіршення матеріального становища населення та про інфляційні процеси в економіці. Середньомісячна заробітна плата штатного працівника за видами економічної діяльності у 2020 р. становила 11591,15 грн, а в 2021 р. 14014,24 грн, тобто зросла на 2423,1 грн. Мінімальний розмір заробітної плати в Україні протягом 2020-2021 рр. підвищився на 1777 грн (від 4723 грн до 6500 грн), проте не відповідає європейським стандартам та не задовольняє мінімальні життєві потреби і є причиною бід-

ності серед працюючого населення. Реформи, які проводилися в Україні в останні роки щодо підвищення мінімальної заробітної плати, мали негативні наслідки. Заробітна плата має відповідати прожитковому мінімуму і задовольняти потреби населення, що сприятиме збільшенню їх купівельної спроможності й покращенню їх рівня та якості життя. Підвищення рівня ж номінальної заробітної плати відбулося за зростання рівня інфляції, а це спричинило підвищення цін та тарифів, погіршення матеріального добробуту та збільшення частки бідного населення. Реформи щодо підвищення мінімальної заробітної плати погіршили реальний стан життя населення та уповільнили процеси, які б могли покращити їх матеріальний добробут [23, 24]. Так, низький рівень офіційної заробітної плати в бюджетній сфері зумовив зниження рівня життя і масового невдоволення працівників, які змушені додатково шукати нелегальні або напівлегальні заробітки. Тому необхідно щоб уряд, роботодавці та працівники приймали активну участь у розробці сучасних інструментів щодо формування та управління заробітної плати. Адже для уряду гідна заробітна плата – це зростання рівня та якості життя населення, для роботодавців – ріст інтересу працівників до підвищення результативності їх праці, а для працівників – достатня сума коштів для гідного життя, задоволення своїх потреб, можливості розвиватися та бути задоволеними своєю працею. Гідний рівень заробітної плати також є умовою випереджання темпів підвищення номінальної заробітної плати порівняно із темпами зростання споживчих цін.

Тому для покращення рівня добробуту населення: слід відмовитися від

торгівлі сировиною та акцентувати увагу на організації власного в країні виробництва товарів та послуг, розвивати перспективні галузі в які спрямовувати людські ресурси та капітал; залучати інвестиції та інновації у виробничі процеси; підвищити рівень заробітної плати до рівня гідного, що зумовить ріст продуктивності праці та зростання ВВП; установлення мінімального розмір заробітної плати на рівні реального прожиткового мінімуму; офіційна виплата заробітної плати; надання пільг та субсидій бідному та малозабезпеченому прошарку населення із перевіркою їхнього рівня життя; запровадження прогресивної системи оподаткування до доходів з метою перерозподілу податкового навантаження на високодохідні верстви населення, які платитимуть вищі податки з високих доходів; створити умови для розвитку малого та середнього бізнесу, а це створить нові робочі місця; зниження рівня корупції; зменшення тіньового сектору, припинення воєнних дій тощо. Саме такі заходи сприятимуть збільшенню офіційних доходів населення та сприятимуть зміцненню нашої країни. А гідна і офіційна заробітна плата є потужним мотивом українця, індикатором зростання ВВП та могутності країн.

Список використаних джерел

1. Доходи та витрати населення України у 2020 р. : Державна служба статистики України. 2020. Офіційний веб-сайт. URL: <http://www.ukrstats.gov.ua>
2. Сидорова А.В, Коваленко А.О. Доходи та витрати населення: статистичне оцінювання, моделювання та прогнозування. Фінанси, облік банки. №1(22), 2017. С.154-162.
3. І.Г. Лаврук, С.І. Тодорюк, В.І. Кияк. Нерівність доходів населення в Україні. Інвестиції: практика та досвід. №11. 2019. С.40-44.
4. Закон України “Про оплату праці” від 24.03.1995 р. №108/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-вр> (дата звернення: 26.05.2022).
5. Смит А. Исследования о природе и причине богатства народов. К: ЭКСМО. 2020. 1056с.
6. Рикардо Д. Начала политической экономии и налогового обложения. Избранное (сборник). 2016. 1040 с.
7. Мальтус Т. Опыт о законе народоселения. Антология экономической классики. <https://www.libfox.ru/196152-t-maltus-opyt-o-zakone-narodonaseleniya.html>
8. Сей Ж. Б. Трактат политической экономии. <http://library.wunu.edu.ua/files/EVD/HTML/sej/say.htm>
9. Мочерний С. Економічна енциклопедія. У 3-х т. Т.1. / Редкол.: С.В. Мочерний. Видво “Академія”, 2008. 864с.
10. Брезицька К.Ф. Аналіз сучасних систем оплати праці в зарубіжних країнах. Управління розвитком. 2011. №8(105). С.30-31.
11. Куліков Г.Т. Як розірвати порочне коло низьких заробітних плат. URL: https://zn.ua/ukr/macrolevel/yak-rozirvati-porochne-kolo-nizkih-zarobitnih-plat_.html
12. Середня заробітна плата України. URL: <https://index.minfin.com.ua/labour/salary/average/>
13. Климонова А. Инструментарий угроз экономической безопасности, иницированный высоким уровнем социально-экономического неравенства населения. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/instrumentariy-ugrozekonomicheskoy-bezopasnosti-inititsirovanny-vysokimurovnem-sotsialno-ekonomicheskogo-neravenstva-naseleniya>

14. OECD. 2019. URL: <https://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=60702>
15. В.М. Булавинець, О.І. Заклекта. Нерівність у розподілі доходів населення в Україні: чинники та сучасний стан. Ефективна економіка. № 11. 2017.
16. Пашченко О.В., Жарікова О.Б. Диференціація доходів населення в сучасних умовах розвитку економіки. Біоекономіка та аграрний бізнес. Том 12. №1. 2021. С. 14-29.
17. Pashchenko O.V., Zharikova O.B. (2021). Inequality in the household income distribution in Ukraine. Біоекономіка та аграрний бізнес. Том 12. №3-4. С. 13-25.
18. Samborska-Muzychko Y., Parasii-Verhunencko I., Pashchenko O., Budniak L., Salamin O. (2021). Public Sector in the Transformation Economy of Ukraine: Macroeconomic Analysis. Independent Journal of Management and Production. 12 (3). P. 296-317. URL: <http://www.paulorodrigues.pro.br/ojs/ijmp/index.php/ijmp/article/view/1541>
19. Маніпуляція світовий банк і ООН. Спечечуються скільки бідних буде в Україні. [Manipulation by the World Bank and the UN. They argue about how many poor people there will be in Ukraine]. URL: <https://voxukraine.org/manipulyatsiya-svitoviy-bank-i-onn-sperechayutsya-skilky-bidnyh-bude-v-ukrayini-do-kintsya-2022-roku-70-chy-90>
20. Україна очолила рейтинг країн з найбільшим зростанням мінімалки. Бізнес Закарпаття. URL: <https://www.businessz.com.ua/news/27/8958>
21. Україна потратила в топ-25 країн за зростанням зарплат. URL: <https://www.volynnews.com/news/all/ukrayina-potrapyla-v-top-25-krayin-za-zrostanniam-zarplat-skilky-zarobliaut-u-sviti>
22. Radchenko O., Pashchenko O., Matveyeva M., Zelenskyi A., Zaika O. (2022). State financial regulation of the competitive environment: assessment for the agricultural sector of Ukraine. Independent Journal of Management and Production. 13 (3). P. 310-328
23. Давиденко Н. М., Присяжнюк О. Ю. Формування та розвиток системи безінфляційних грошей. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. Хмельницький. 2017. №1. С. 35 – 38.
24. Волошина С.В. Скубіліна А.В. Нерівність доходів населення України як перешкода розвитку людського капіталу. Економіка і суспільство. МДУ. Вип. №9. 2017. С.882-889.

References

1. Dokhody ta vytraty naselennia Ukrainy u 2020 r. [Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. 2020]. Ofitsiyniy veb-sait. URL: <http://www.ukrstats.gov.ua>. (data zvernennia: 26.05.2022). (in Ukrainian)
2. Sydorova A.V, Kovalenko A.O. (2020). Dokhody ta vytraty naselennia: statystychnye otsiniuvannia, modeliuvannia ta prohnozuvannia. [Income and expenditure of the population: statistical assessment, modeling and forecasting] Finansy, oblik banky. №1 (22), 2017. p.154-162. (in Ukrainian)
3. Lavruk I.H., Todoruk S.I., Kyiak V.I. (2019). Nerivnist dokhodiv naselennia v Ukraini. [Income inequality in Ukraine]. Investytsii: praktyka ta dosvid. №11. p.40-44.
4. Zakon Ukrainy "Pro oplatu pratsi" vid 24.03.1995 r. №108/95-VR. [Law of Ukraine "On wages" dated March 24, 1995 No. 108/95-VR]. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-vr\(data_zvernennia:26.05.2022\)](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-vr(data_zvernennia:26.05.2022)). (in Ukrainian)
5. Smyt A. (2020). Yssledovaniya o pryrode y prychnye bohatstva narodov. K: EKSMO. 1056 p.
6. Rykardo D. (2016). Nachala polytycheskoi ekonomyy y nalofovoho oblozheniya. Yzbrannoe (sbornyk). 1040 p.
7. Maltus T. (2018). Opyt o zakone naro-

- doseleniya. Antolohiya ekonomycheskoi klassyky. URL: <https://www.libfox.ru/196152-t-maltus-opyt-o-zakone-narodonaseleniya.html>
8. Sei Zh.B. (2019). Traktat polytycheskoi ekonomyy. URL: <http://library.wunu.edu.ua/files/EVD/HTML/sey/say.htm>
 9. Mochernyi S. (2008). Ekonomichna entsyklopediia. [Economic encyclopedia]. U 3-kh t. T.1. / Redkol.: S.V. Mochernyi. Vyd-vr "Akademiia". 864 p. (in Ukrainian)
 10. Brezyska K.F. (2011). Analiz suchasnykh system oplaty pratsi v zarubizhnykh krainakh. [Analysis of modern wage systems in foreign countries]. Upravlinnia rozvytkom. №8(105). p.30-31. (in Ukrainian)
 11. Kulikov H.T. (2018). Yak rozirvaty porochne kolo nyzkykh zarobitnykh plat. [How to break the vicious cycle of low wages]. URL: https://zn.ua/ukr/macrolevel/yak-rozirvati-porochne-kolo-nizkiy-zarobitnih-plat_.html (in Ukrainian)
 12. Serednia zarobitna plata Ukrainy. [Average salary of Ukraine]. URL: <https://index.minfin.com.ua/labour/salary/average/> (in Ukrainian)
 13. Klymonova A. (2017). Ynstrumentaryi uhroz ekonomycheskoi bezopasnosti, ynytsyrovannyy vysokym urovnem sotsyalnoekonomycheskoho neravenstva naseleniya. [Toolkit of threats to economic security, initiated by a high level of socioeconomic inequality of the population]. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/instrumentariy-ugrozekonomicheskoy-bezopasnosti-initsirovannyi-vysokimurovnem-sotsialno-ekonomicheskogo-neravenstva-naseleniya> (in Ukrainian)
 14. OESD. [OECD]. (2019). URL: <https://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=60702> (in Ukrainian)
 15. Bulavynets V. M., Zaklekta O. I. (2017). Nerivnist u rozpodili dokhodiv naselenia v Ukraini: chynnyky ta suchasnyi stan. [Inequality in the distribution of income of the population in Ukraine: factors and current state]. Efektyvna ekonomika. № 11. (in Ukrainian)
 16. Pashchenko O.V., Zharikova O.B. (2021). Dyferentsiatsiia dokhodiv naselennia v suchasnykh umovakh rozvytku ekonomiky. [Differentiation of population incomes in modern conditions of economic development] Bioekonomika ta ahrarnyi biznes. Tom 12. №1. p. 14-29. (in Ukrainian)
 17. Pashchenko O.V., Zharikova O.B. (2021). Inequality in the household income distribution in Ukraine. [Inequality in the household income distribution in Ukraine]. Bioekonomika ta ahrarnyi biznes. Tom 12. №3-4. p. 13-25. (in Ukrainian)
 18. Public Sector in the Transformation Economy of Ukraine: Macroeconomic Analysis. Yuliia Samborska-Muzychko, Iryna Parasii-Verhunencko, Oksana Pashchenko, Liubov Budniak, Oksana Salamin Independent Journal of Management and Production, 12 (3). 2021. p. 296-317. URL: <http://www.paulorodrigues.pro.br/ojs/ijmp/index.php/ijmp/article/view/1541>
 19. Manipuliatsiia svitovyi bank i OON. Sperechaiutsia skilky bidnykh bude v Ukraini. URL: <https://voxukraine.org/manipulyatsiya-svitoviy-bank-i-oon-sperechayutsya-skilky-bidnykh-bude-v-ukrayini-do-kintsya-2022-roku-70-chy-90> (in Ukrainian)
 20. Ukraine topped the ranking of countries with the largest increase in the minimum wage. Business Transcarpathia. URL: <https://www.businessz.com.ua/news/27/8958> (in Ukrainian)
 21. Ukraina potratyla v top-25 krain za zrostantiam zarplat. [Ukraine spent in the top 25 countries in terms of salary growth]. URL: <https://www.volynnews.com/news/all/ukrayina-potrapyla-v-top-25-krayin-za-zrostantiam-zarplat-skilky-zarobliaiut-u-sviti> (in Ukrainian)
 22. Radchenko O., Pashchenko O., Matveyeva M., Zelenskyi A., Zaika O. (2022). State financial regulation of the competitive environment: assessment for the agricultural

- sector of Ukraine. Independent Journal of Management and Production, 13 (3). p.310-328.
23. Davydenko N.M., Prysiashniuk O.Yu. (2017). Formuvannya ta rozvytok systemy bezinfliaatsiinykh hroshei. [Formation and development of the inflation-free money system]. Bulletin of the Khmelnytskyi National University. Economic sciences. Khmelnytskyi. №1. p. 35 – 38.
24. Voloshyna S.V. Skubilina A.V. (2017). Nerivnist dokhodiv naselennia Ukrainy yak pereshkoda rozvytku liudskoho kapitalu. [Nerivnist dokhodiv naselennia Ukrainy yak pereshkoda rozvytku liudskoho kapitalu]. Ekonomika i suspilstvo. MDU. Vyp. №9. p.882-889.

Pashchenko O., Zharikova O., Oliinyk L. (2022).

INCOME AS ONE OF THE WELL-BEING FACTORS OF THE POPULATION OF UKRAINE: CURRENT STATE

BIOECONOMY AND AGRARIAN BUSINESS, 13(2): 57-76.

[https://doi.org/10.31548/bioeconomy13\(2\).2022.51-69](https://doi.org/10.31548/bioeconomy13(2).2022.51-69)

Abstract. *The paper aims to analyze the Ukrainians income structure, to study of the ratio of real, nominal wages and the consumer prices index; to draw a scatter diagram, which makes it possible to make assumptions about a logarithmic nature of the relationship between indicators of average annual wages and GDP growth per capita by countries; to study the correlation between average annual rates GDP growth per capita and wages based on correlation-regression analysis; to determine the ways to improve the well-being in modern conditions.*

The living standard of the population is one of the main socio-economic categories that not only characterizes the material well-being of a person, but determines the overall result of the country's economy for a certain period as well.

Satisfaction of needs has always been a vital condition of people's life. Material well-being with the income as focal point is a key factor in the population living standard analysis.

All people work for the sake of obtaining an income that satisfies their needs, and, under favorable conditions – enjoy saving some income, investing in assets, being engaged in charity. The amount of income is often insufficient to meet the most important human needs. Currently, the majority of Ukrainians live below the poverty line, and the skilled workforce has emigrated abroad. Therefore, there arises the need for state regulation of wages, for reducing the disparity in income between the rich and the poor, for searching other sources of income for the population. The issue of the formation of incomes has been studied by many outstanding scientists, but the issue of formation of the population income as one of the factors of the population well-being has not lost its relevance and needs further study and research.

The income of the population is one of the population welfare factors determining the level of their life activity. Periodicals, scientific papers, Internet sources, statistical information, scientific and methodical literature make the information base of the research. A scatter diagram of population incomes distribution in the world's countries by average annual growth rates wages and GDP per capita, correlation-regression model dependencies between average annual growth rates of GDP per capita and salary is used as one of the research methods. The economic-mathematical, calculation-constructive and correlation-regression methods were used in the study was well.

Incomes of the population are the main source of satisfying their needs for consumer goods and services, and the level of population life quality is measured in quantity and quality of goods that they

can purchase with their incomes. the quality of housing conditions and medical services depend on the income level.

Wages make the main source of Ukrainian population income. In 2020, it made 62,3% in the total income structure of the population of Ukraine. In 2020, the nominal salary of the population amounted to 110,4% compared to the previous year, and real wages, made 107,4% taking into account the price factor. That is, the average rate of nominal wage growth is 13,4 percent ahead of the average real wages growth rates which indicates deterioration of the material situation of the population, inflationary processes in economy leading to wage depreciation and purchasing capability decline.

The average salary in Ukraine in 2021 was UAH 14,577. Compared to 2020, it increased by 40% (UAH 10,340). The highest level of the average monthly salary in 2021 was in the industrial developed regions (Kyiv - UAH 21,347, Donetsk oblast - UAH 15,480, Kyiv oblast - UAH 15,152, Zaporizhzhia oblast - UAH 14,510 and Dnipropetrovsk oblast – 14,479 UAH. The lowest level is observed in the Volyn oblast (UAH 11,735), Kirovohrad oblast (UAH 11,658), Ternopil oblast (UAH 11,455) and Chernivtsi oblast (UAH 11,326). This differentiation of wages is predetermined by the specifics of these regions and the structure of their economic development.

The indicator of the wages share in GDP was 46.2% in 2021 (to be compared with the average in the EU, salaries make up 50% of GDP). This is a good indicator for Ukraine, but the size of the GDP is low. In 2021, GDP of Ukraine made only 2.7% of the analogue for the USA, 12,1 – for Germany, 17,3% - for Great Britain and 41,4% for Poland that indicates the poverty of our country.

Income growth during the studied period by almost exceeds the level of inflation by 27,9-31,4% and indicates an increase in well-being population. However, according to the IMF data regarding the rating of GDP volumes per capita in 2019, Ukraine ranked last among the world countries. During 2020-2021, Ukraine ranked 101st among the 199 world countries.

The scatter diagram makes it possible to assume the presence of a logarithmic nature of the relation between the average annual wages growth and GDP per capita by country. Ukraine, Iceland, Estonia, Latvia, Lithuania, Hungary and Poland are among the countries with high GDP and wages growth rates. A low GDP and wages growth rate is observed in Australia, the Netherlands, Greece and Belgium.

The correlation-regression model of the dependence between the average annual GDP growth rates per capita and wages confirms that the size of GDP per capita affects the average annual wages and this dependence must be high. Unfair distribution of national income in the country, tax evasion, and a high level of the shadow economy can be the reasons for the lack of a high correlation between the change in GDP per capita and wages in Ukraine.

Ukraine is among the countries with the lowest average wages compared to developed countries. Therefore, Ukrainians have to go abroad in search of more acceptable conditions and wages. In addition, the part of the population that has remained living in the country is paid "under the table", they work in unfavorable conditions and are socially unprotected. Therefore, in order to improve the level of welfare of the population, the state should set the minimum wage corresponding to the level of the real living wage; to legalize the payment of wages; to provide benefits and subsidies to the poor and low-income segment of the population with examining their living standard; attract investments and innovations in production processes that will result in wage growth; reduce and simplify the level of taxation, which affects the reduction of the shadow sector of the economy; restrain the level of inflation; create conditions for the development of small and medium-sized businesses which will further create new jobs; reduce the corruption level, etc.

Keywords: *incomes of the population; GDP per capita, differentiation of population incomes, salary, standard of living*